

Trestnoprávna vina a zahladenie odsúdenia¹

Vaľo, M.*

VAEO, M.: Trestnoprávna vina a zahladenie odsúdenia. Právny obzor, 103, 2020, č. 5, s. 372 – 386.

Criminal guilt and expungement of conviction. The author defines the term “*criminal guilt*” as a criminal liability for committing a criminal offense imputed by a final decision of a criminal court – conviction of an offender.

Attributable of criminal guilt is a strictly institutionalized and formalized instrument in the hands of the State, which determines to whom, for what, as well as when the criminal guilt is to be imputed. Through the judicial authorities, the State may or may not impute criminal guilt. Criminal guilt is not given by the commitment of the act itself, but only by an authoritative decision of the court.

The legal system as a whole in assessing a person’s guilt for a criminal offense can only be based on a legal fact, which is the finding of guilt by a valid court decision. If no guilt is pronounced for any reason, the person must be regarded as innocent on the basis of the presumption of innocence, meaning that the person has not committed the offense *de jure*. Expungement of a conviction has the same effect.

Expungement of a conviction is to be understood as the expungement of all the effects of a conviction judgement which are linked to that judgment by the law of the State. Treating a person as if that person has not been convicted means to treat that person as innocent. The author therefore criticizes decisions of the courts regarding this issue.

Key words: vina guilt from a crime, presumption of innocence, expunged conviction

1. Úvod

Podľa čl. 50 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len ústava) každý, proti komu sa vedie trestné konanie, považuje sa za nevinného, kým súd nevysloví právoplatným odsudzujúcim rozsudkom jeho vinu.

Podľa čl. 6 ods. 2 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len dohovor) každý, kto je obvinený z trestného činu, sa považuje za nevinného, dokiaľ jeho vina nebola preukázaná zákonným spôsobom.

V zmysle judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len ESLP), Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej len Ústavný súd) aj Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len Najvyšší súd) sa prezumpcia nevinoty neobmedzuje len na trestné konanie, v ktorom sa má rozhodnúť o vine toho, proti komu sa konanie vedie, ale má aj širší dosah.

Z judikatúry vyplýva, že „žiadny štátny orgán (vrátane jeho ústavných činiteľov) nie je oprávnený sa vysloviť, či rozhodnúť o vine osoby, proti ktorej sa vedie trestné konanie ešte predtým, ako ju vyslovil príslušný súd právoplatným odsudzujúcim rozsudkom“².

* JUDr. Michal Vaľo, CSc., pôsobil ako prokurátor (zastával aj funkciu generálneho prokurátora SR) a advokát, v súčasnosti je na dôchodku.

¹ Dielo bolo vytvorené bez finančnej podpory grantových schém.

² Rozhodnutie Ústavného súdu PL.ÚS 12/98.

K porušeniu prezumpcie neviny dôjde aj vtedy, „ak výroky príslušnej úradnej osoby (public official), ktoré sa týkajú osoby obvinenej z trestného činu, odrážajú alebo vyjadrujú názor, že je vinná, a to ešte pred tým, ako bola jej vina preukázaná v súlade so zákonom. Dokonca aj pri absencii formálneho konštatovania postačuje tiež argumentácia nasvedčujúca tomu, že úradná osoba považuje obvineného za vinného (napr. *Daktaras v. Litva*, § 41 a obdobne *Allenet de Ribemont v. Francúzsko*, § 35).“³ K porušeniu prezumpcie neviny môže dôjsť aj vyslovením názoru o vine v novinovom článku.⁴

Prezumpcia neviny sa nevzťahuje len na osoby, ktoré sú aktuálne obvinené, ale aj na osoby, voči ktorým v minulosti trestné stíhanie neskončilo právoplatným rozhodnutím súdu o ich vine. Napríklad aj v prípade, keď bolo trestné konanie zastavené preto, že obvinený zomrel.⁵

Porušenie prezumpcie neviny môžu predstavovať aj rozhodnutia súdov⁶, ak pri posudzovaní viny vychádzajú z iných skutočností, ako len z právoplatného formálneho výroku súdu o vine, napríklad, ak sa opierajú iba o odôvodnenie rozhodnutia trestného súdu⁷.

Samotnej zásade prezumpcie neviny je v odbornej literatúre aj v rozhodovacej praxi súdov venovaná široká pozornosť. Naproti tomu predmetom primeraného záujmu nie sú otázky spojené so súvisiacim pojmom trestnoprávnej viny. Pod pojmom „*trestnoprávna vina*“ sa spravidla prezentujú úvahy o „*zavinení*“, menej často o čomsi nejasnom, čo je širšie ako len zavinenie⁸. Pritom definovanie pojmov *vina* a *odsúdenie* má nezanedbateľný význam pre správne pochopenie zásady prezumpcie neviny, aj obsahu pojmu *zahladenie odsúdenia*. Vymedzenie viny a postoja k nej by mali byť stredobodom trestnej legislatívy a trestnej politiky všeobecne.

2. Trestnoprávna vina

Vina je vo všeobecnosti chápaná ako zodpovednosť človeka za konanie porušujúce náboženské, morálne, politické, právne alebo iné spoločenské pravidlá. Zodpovednosť za nesplnenie povinnosti, záväzku, čo viedlo k spôsobeniu nejakej ujmy na chránených náboženských, morálnych, politických, právnych alebo iným spoločenských hodnotám a záujmoch. Môže byť vyvodená (pričítaná) zvonka (náboženskou, morálnou alebo politickou autoritou, súdom a pod.), alebo si ju človek pričíta (pociťuje) sám.

Trestnoprávna vina nie je daná vnútorným pocitom viny, ani samotným spáchaním či preukázaním spáchania činu majúceho všetky znaky trestného činu. Trestnoprávna vina môže byť vyslovená výlučne len právoplatným rozhodnutím trestného súdu o vine – odsúdením páchatel'a.

³ Rozhodnutie Ústavného súdu IV.ÚS 362/201.

⁴ Rozhodnutie Najvyššieho súdu 3 Cdo 84/2011.

⁵ Ako v predchádzajúcej poznámke.

⁶ Rozhodnutie ESĽP vo veci *Urat proti Turecku*, č. 53561/09 a 13952/11, z 27. 11. 2018.

⁷ Ako v predchádzajúcej poznámke.

⁸ Pozri napr. MIHALIK, S. *Krátky diskurz do vzájomnej spätosti viny a zavinenia v podmienkach omylu*. Vysegrad Journal on Human Rights 2018, č. 4, s. 95-99 a tam citovaní autori

Vyvodenie trestnoprávnej viny prichádza zvonka, je prísne inštitucionalizované a formalizované. Je nástrojom v rukách štátu. Štát určuje komu, ako, za čo, aj dokedy má byť trestnoprávna vina pričítaná. Prostredníctvom svojich justičných orgánov štát⁹ môže – ale v niektorých prípadoch tiež nemusí¹⁰ – vyvodiť (pričítať) trestnoprávnu vinu.

Ústavné a zákonné pravidlá, ktoré určujú podmienky vyslovenia trestnoprávnej viny, ukazujú na postoj štátu k hodnotám, ktoré trestné právo chráni, nástrojom, ktoré na ich ochranu používa, a k osobám, ktoré zákonné pravidlá porušili. Pravidlá vyvodenia trestnoprávnej viny odrážajú stav vývoja spoločnosti. Netýka sa to len úrovne zabezpečenia spravodlivého procesu alebo humánnosti trestov, ale aj, a hlavne, úrovne poznania o príčinách kriminálneho správania a možnostiach socializácie jednotlivcov.

Podľa všeobecne akceptovaných poznatkov¹¹ bolo pôvodným účelom vyslovenia trestnoprávnej viny výlučne len uloženie trestu ako pomsty¹². Trest mal byť priamo úmerný (rovnocenný) spôsobenej ujme, podľa pravidla oko za oko, zub za zub. V stredoveku a ešte aj začiatkom novoveku sa trestaním nesledovali ani tak ciele ochrany spoločnosti alebo pôsobenie na zmenu správania páchatel'a, ako skôr len prosté spôsobenie utrpenia. V neskoršom stredoveku cirkevné súdy v inkvizíčných procesoch označovali za účel trestu aj očistenie duše páchatel'a.

Začínajúc 18. storočím už prestávala byť ako účel vyslovenia trestnoprávnej viny a uloženia trestu označovaná pomsta (aspoň ako hlavný účel). Postupne silneli názory, že účelom trestu má byť snaha o nápravu, o vrátenie vecí a vzťahov do pôvodného stavu.¹³ Zločin sa prestával vnímať ako „*hriech*“ a čoraz viac bol vnímaný ako prejav bio-psycho-sociálnej poruchy páchatel'a, ktorý by mal byť skôr „*prevychovaný*“ či „*liečený*“, než trestaný.

⁹ Na potreby tohto článku abstrahujeme od skutočnosti, že štát môže túto svoju kompetenciu sčasti odovzdať aj nadnárodným subjektom, ako sú Európska prokuratúra (ktorá takisto môže za ustanovených okolností upustiť od konania, ktoré by mohlo viesť k vysloveniu viny) alebo Medzinárodný trestný súd (ktorý je oprávnený v ustanovených prípadoch vinu vysloviť).

¹⁰ Odklonom od obvyklého postupu v trestnom konaní, ktorým štát upúšťa od vyslovenia viny, je odloženie veci podľa § 197 ods. 2 Trestného poriadku (ďalej aj TP), zákaz trestného stíhania bez súhlasu poškodeného podľa § 211 TP, zastavenie trestného stíhania podľa § 215 ods. 1 písm. d) až h) TP, kde je zahrnuté aj schválenie zmiery medzi obvineným a poškodeným podľa § 220 TP, zastavenie trestného stíhania podľa § 215 ods. 2, 3, 4 TP, podmieňné zastavenie trestného stíhania podľa § 216 ods. 1 TP, podmieňné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného podľa § 218 ods. 1 TP, zastavenie trestného stíhania súdom podľa § 241 ods. 1 písm. c), e) TP, podmieňné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného súdom podľa § 241 ods. 1 písm. h) TP, vydanie trestného rozkazu súdom podľa § 241 ods. 1 písm. j) TP, zastavenie trestného stíhania súdom podľa § 244 ods. 1 písm. c, d) TP, zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného súdom podľa § 244 ods. 1 písm. f) TP, zastavenie trestného stíhania súdom podľa § 281 ods. 1, 2 TP, podmieňné zastavenie trestného stíhania súdom podľa § 282 ods. 1, 2, schválenie zmiery a zastavenie trestného stíhania súdom podľa § 282 ods. 3 TP, oslobodenie spod obžaloby podľa § 285 písm. d), e), f) TP, zastavenie trestného stíhania alebo schválenie zmiery súdom podľa § 290 ods. 1, 3 TP.

¹¹ Pozri napr. STRÉMY, T. (ed.) *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. In Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha : Leges, 2014, alebo INCIARDI, J. A. *Trestní spravedlnost*. Praha : Victoria Publishing, 1994.

¹² Tzv. absolútne alebo retributívne – odvetné teórie trestania.

¹³ Tzv. retribučné, reštitutívne – nápravné teórie.

Vyvodzovanie trestnoprávnej zodpovednosti prostredníctvom vyslovenia viny je postupne ohraničované požiadavkami duševnej a morálnej zrelosti páchatel'a (vek a vyspelosť) a jeho schopnosťou vnímať realitu a ovládať svoje konanie (príčetnosť). Začal prevládať názor, že len zrelá osoba, schopná rozumného uvažovania, ktorá dokáže ovládať svoje konanie, a napriek tomu vedome a z vlastnej vôle prekročí zákaz daný trestným právom, môže niesť vinu a trest.

Kriminológia, ale aj ostatné spoločenské vedy hľadajú všeobecne aj v jednotlivých prípadoch odpovede na otázky príčin a podmienok trestnej činnosti, vplyvu prostredia, dedičnosti, náhody, psychického zdravotného stavu jedinca a pod., a ako na zistený stav najvhodnejšie reagovať z hľadiska prevencie. Aj trestné právo ukladá zisťovať príčiny a podmienky, ktoré viedli k spáchaniu trestného činu alebo jeho spáchanie umožnili¹⁴.

Štruktúra ukladaných trestov aj spôsob ich výkonu sú neustále humánnejšie. Tresty však stále neboli nahradené výchovnými či liečebnými opatreniami. Pri ukladaní trestov naďalej nehrá zásadnú úlohu osoba páchatel'a, ale odvíjajú sa predovšetkým od konkrétneho spáchaného skutku ako činu zakázaného trestným právom, a jeho – neraz náhodných – následkov¹⁵. Následky činu majú väčší vplyv na druh a výšku trestu, ako jeho príčiny a pohnútky páchatel'a. Reakcia štátu na spáchaný trestný čin má teda naďalej prevažne represívny, odplatný charakter, aj keď to zákon slovné nedeclaruje¹⁶.

Následky trestným právom definovaného (zakázaného) činu sa však už ani zrelému a príčetnému páchatel'ovi nepričítajú mechanicky. Okrem preukázania, že práve jeho trestným právom definované konanie viedlo k daným následkom, musí byť páchatel'ovi preukázané aj zavinenie, že prinajmenšom mal a mohol vedieť, že dané konanie môže viesť k daným následkom. U väčšiny trestným právom definovaných konaní musí byť preukázané úmyselné zavinenie, že páchatel' vedel, že svojím konaním môže vyvolať škodlivý následok a prinajmenšom s tým bol uzrozmeneý. Zavinením musí byť pokryté konanie, následok aj príčinná súvislosť medzi nimi.

Ani preukázanie existencie konania a následku, príčinnej súvislosti medzi nimi a ich pokrytia zavinením trestne zodpovedným páchatel'om nemusia viesť k autoritatívnemu vysloveniu trestnoprávnej viny. Sú to len predpoklady, aby mohlo byť o trestnoprávnej vine autoritatívne rozhodnuté. Štát môže rozhodnúť, že sa vina nevysloví, že v danom prípade to nie je pre spoločnosť žiaduce, že v danom prípade a za daných okolností prevažuje záujem spoločnosti na „zachovaní bezúhonnosti“ občana, nad záujmom na jeho autoritatívnom označení za vinného¹⁷. Spoločnosť čoraz viac vníma, že trestanie (s vý-

¹⁴ § 119 ods. 1 písm. c) TP.

¹⁵ Napríklad pri dopravnej nehode.

¹⁶ Podľa § 34 ods. 1 Trestného zákona (ďalej aj TZ): „Trest má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatel'om tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvorí podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne iných odradí od páchania trestných činov; trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchatel'a spoločnosťou.“ Druhy trestov a trestné sadzby sú však odvodzované od objektu trestného činu a spôsobeného následku.

¹⁷ Napríklad preto, že pri podmienenom zastavení trestného stíhania štát prikladá väčší preventívny význam hrozbe trestu ako jeho výkonu alebo že pri zmieri štát prikladá väčší spoločenský význam reštitúcii spôsobenej škody ako vysloveniu viny a výkonu trestu a pod.

nimkou izolácie páchatel'a na určitý čas a odňatia majetkového prospechu) nevedie k sledovaným cieľom, a hľadá nové riešenia, nové reakcie na spáchanie trestného činu.

Aj u trestne zodpovednej osoby, napriek preukázaniu existencie konania a následku, príčinnej súvislosti medzi nimi a ich pokrytia zavinením, možno stále v širšom rozsahu upustiť od autoritatívneho výroku o vine, a to nielen na základe rozhodnutia súdu, ale aj na základe rozhodnutia prokurátora, v neustále sa rozširujúcej škále odklonov od obvyklého konania¹⁸. Navyše, výrok o vine (odsúdenie) možno zahľadiť a tak vinu „odpustiť“.

Na vyslovenie trestnoprávnej viny nestačí preukázanie spáchania skutku a iných Trestným zákonom ustanovených skutočností, musí k ním pristúpiť aj záujem štátu o vyslovenie viny.

O vyslovení trestnoprávnej viny môže rozhodnúť len súd vo výroku právoplatného rozsudku voči páchatel'ovi, na ktorého prokurátor podá obžalobu. Štát (jeho menom orgány činné v trestnom konaní a súd) môže od odsúdenia páchatel'a, od vyslovenia jeho trestnoprávnej viny z rôznych dôvodov upustiť. Môže sa tak stať z dôvodov účelnosti (§ 215 ods. 2 písm. a/ až c/ TP), v záujme ochrany príbuzenských vzťahov (§ 211 ods. 1 TP), v záujme náhrady škody (§ 215 ods. 1 písm. g/ TP), v záujme odhľadenia závažnej trestnej činnosti a usvedčenia jej páchatel'ov (§ 215 ods. 3 TP), ak vzhľadom na osobu obvineného, s prihliadnutím na jej doterajší život a na okolnosti prípadu sa nepovažuje vyslovenie viny a odsúdenie páchatel'a za potrebné (§ 216 ods. 1 písm. c/, § 40 ods. 1 písm. a/ TZ), ak sa dá prednosť pôsobeniu záujmového združenia občanov pred potrestaním a vyslovením viny (§ 40 ods. 1 písm. c/ TZ) a pod.

Trestný zákon v § 40 ods. 1 (voči mladistvým v § 98 a § 99) umožňuje za ustanovených podmienok aj vyslovenie viny bez následného uloženia trestu. Zákonodarca zjavne vychádza z toho, že už aj samo vyslovenie viny v spojení s trestným konaním, ktoré vysloveniu trestnoprávnej viny predchádza, aj bez uloženia trestu môže za ustanovených podmienok splniť ochrannú a nápravnú funkciu¹⁹ a čiastočne aj odstrašujúcu funkciu. Vyslovenie viny bez uloženia trestu nezabezpečí elimináciu páchatel'a, ale za ustanovených podmienok to zákonodarca zrejme nepovažuje za potrebné.

Aj keď účel samotného vyslovenia viny Trestný zákon neustanovuje, je dôvodne predpokladať, že má aspoň sčasti plniť podobný účel ako trest.

Trestný zákon v § 34 ods. 1 ustanovuje účel trestu tak, že: „*Trest má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatel'om*²⁰ tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti²¹ a vytvorí podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život²² a súčasne iných odradí od páchania trestných činov²³; *trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchatel'a spoločnosťou.*²⁴“

¹⁸ Pozri poznámku č. 11.

¹⁹ Plneniu nápravnej funkcie má pri upustení od potrestania podľa § 40 ods. 1 písm. c) napomôcť aj prijatá záruka za nápravu páchatel'a.

²⁰ Poznámka autora: Ochranný účel trestu.

²¹ Poznámka autora: Eliminačný účel trestu.

²² Poznámka autora: Nápravný účel trestu.

²³ Poznámka autora: Generálne odstrašujúci účel.

²⁴ Poznámka autora: Morálne odsúdenie je eminentným znakom každého trestu.

Samo vyslovenie viny nezabezpečí ochranu spoločnosti pred páchatel'om tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti, zrejme však má vytvoriť podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život, a súčasne iných odradiť od páchania trestných činov. Zahladenie odsúdenia má ukázať odsúdeným osobám, že za istých okolností môžu získať späť stratenú trestnoprávnú bezúhonnosť.

V každom prípade, trestnoprávna vina nie je daná samotným spáchaním skutku, ale až autoritatívnym rozhodnutím súdu. Štát môže rozhodnúť, že napriek spáchaniu skutku majúceho znaky trestného činu sa vina nevysloví, že sa vysloví vina a neuloží trest alebo že sa vyslovená vina zahladí²⁵.

Právny poriadok pri posudzovaní viny osoby zo spáchania trestného činu môže vychádzať len z formálnej právnej skutočnosti, ktorou je vyslovenie viny právoplatným rozhodnutím súdu. Ak k vysloveniu viny nedôjde (alebo sa rozhodnutie o vyslovení viny zahladí), musí sa na osobu hľadieť ako na nevinnú (alebo „ako keby“ bola nevinná), čo znamená, že sa na ňu musí hľadieť tak, že trestný čin *de jure* nespáchala. Aj keď na základe iných poznatkov, nezaložených na právoplatnom rozhodnutí súdu o vine (napr. pri uzavretí zmluvy alebo podmienenom zastavení trestného stíhania) alebo založených na odsúdení, ktoré však bolo zahladené, možno hodnoverne usudzovať, že osoba spáchala určitý skutok, nemožno jej pričítať za jeho spáchanie trestnoprávnu vinu.

Trestnoprávna vina má sice objektívny hmotnoprávny základ (spáchaný skutok), ale jej procesnoprávne vyslovenie (označenie skutku za trestný čin a pričítanie viny za jeho spáchanie), rovnako ako zahladenie viny, je podmienené vôľou zákonodarcu vyjadrenou v právnych predpisoch.

Po prvé, čo sa má považovať a čo sa nemá považovať za trestný čin, je dané vôľou zákonodarcu²⁶. Zákonodarca rozhoduje, či je trestným činom manželská nevera, znevažovanie symbolov štátu, hanobenie predstaviteľov štátu, rúhanie sa Bohu, pohlavný styk osôb rovnakého pohlavia a podobne.

Po druhé, či sa má začať konanie smerujúce k vysloveniu trestnoprávnej viny, je tak isto na vôli zákonodarcu²⁷. Ten môže ustanoviť, v ktorých prípadoch a za akých okolností možno upustiť od začatia trestného konania.

Po tretie, na vôli zákonodarcu je aj vymedzenie prípadov, keď má dôjsť k odklonu od obvyklého priebehu trestného konania a upusteniu od vyslovenia (pričítania) trestnoprávnej viny.

²⁵ „Zahladenie odsúdenia je inštitútom trestného práva, prostredníctvom ktorého sa umožňuje, aby boli vo vzťahu k odsúdenému po splnení zákonom ustanovených podmienok odstránené nepriaznivé dôsledky odsúdenia, ktoré trvajú aj po výkone trestu.“ – ČENTEŠ, J. a kol. *Trestné právo s vysvetlivkami*. 2. zväzok. Bratislava : Wolters Kluwer, 2007, komentár k § 469; zhodne aj MINÁRIK, Š. a kol. *Komentár k Trestnému poriadku č. 301/2005 Z. z.* Bratislava : ASPI 2005, komentár k § 469.

²⁶ Na zjednodušenie opomenieme spätné hodnotenie v prípadoch, keď má pozitívne právo zvrátený charakter, ako napríklad vo fašistických diktatúrach, keď vražda, ba aj genocída niektorých etník nie je trestným činom a keď možno spätne na princípe prirodzených základných ľudských opráv takúto vraždu považovať napriek pozitívnemu právu za zločin.

²⁷ Samozrejme, že vôľa zákonodarcu v demokratickom právnom štáte nie je neohraničenou ľubovôľou, ale má pomerne široký priestor uplatnenia.

Ak zákonodarca skutok neoznačí za trestný čin alebo rozhodne, že o danom skutku sa za daných okolností nemá začať trestné konanie²⁸ alebo že má dôjsť k odklonu, dotknutá osoba je bez trestnoprávnej viny. Za nevinné sa považujú aj osoby, ktoré boli v prípravnom trestnom konaní zo spáchania trestného činu „*usvedčené*“, ak súd nevyslovil ich vinu právoplatným odsudzujúcim rozsudkom, ale došlo k uzavretiu zmiernu alebo podmienenému zastaveniu trestného stíhania. Aj v takých prípadoch platí prezumpcia neviny, tak ako je upravená v čl. 50 ods. 2 ústavy a v čl. 6 ods. 2 dohovoru.

„*Trestnoprávna vina*“ je trestnoprávna zodpovednosť za preukázané spáchanie trestného činu, pričítaná právoplatným rozhodnutím trestného súdu – odsúdením páchatel'a. Osobe, ktorá nebola odsúdená právoplatným rozhodnutím súdu alebo ktorej odsúdenie bolo zahladené, nemožno pričítať vinu zo spáchania trestného činu.

V prípadoch, keď súd právoplatne rozhodol o vine, ale účinky tohto odsúdenia v dôsledku zákonnej fikcie zanikli (v dôsledku zahľadania odsúdenia alebo zákonnej povinnosti hľadiť na osobu, ako by nebola odsúdená), sa síce už prezumpcia neviny neuplatní, ale z vôle zákonodarcu sa na takúto osobu má opäť hľadiť, ako keby nebola odsúdená, ako keby jej nebola vyslovená vina, teda, ako keby *de jure* trestný čin nespáchala.

Ak sa pod pojmom „*odsúdenie*“ rozumie vyslovenie trestnoprávnej viny, potom zahľadanie odsúdenia a fikcia neodsúdenia v sebe síce nezahŕňajú zánik samotného právoplatného odsudzujúceho rozsudku súdu vo vzťahu k uznaniu viny, ale znamenajú zánik jeho účinkov. Zákonodarca v takých prípadoch nerozhodol o zániku trestnoprávnej viny,²⁹ ale rozhodol o jej nezohľadňovaní, a to na všetky účely.

3. Odsúdenie, potrestanie a zahľadanie odsúdenia

Nedostatočná pozornosť venovaná inštitútu trestnoprávnej viny je jednou z príčin skreslenej interpretácie pojmov *odsúdenie*, *potrestanie* a *zahľadanie odsúdenia*. Spolu s politickou motiváciou vyplývajúcou z normalizačných tendencií v 70. rokoch minulého storočia a populistickým preceňovaním odstrašujúceho efektu represie od počiatku 21. storočia to viedlo k zamieňaniu pojmov *odsúdenie* a *potrestanie*, čo bolo zneužitie na účelový výklad inštitútu zahľadania odsúdenia.

Na riešenie otázky, či je možné osobám, na ktoré sa hľadí, ako keby neboli odsúdené napriek tomu na nejaký účel pričítať, že v minulosti spáchali trestný čin, alebo na takéto osoby sa má vždy hľadiť ako na osoby bez trestnoprávnej viny, je potrebné vyjasniť pojmy *trestnoprávna vina*, *odsúdenie* a následne aj obsah inštitútu *zahľadania odsúdenia*.

Potrestaním sa rozumie právoplatné uloženie trestu. To nevyvoláva spor. Sporným sa môže zdať, či pojem *odsúdenie* (zahľadanie odsúdenia) zahŕňa aj samostatné vyslovenie viny (jej zahľadanie), alebo musí byť vždy neoddeliteľne spojený s uložením (zahladením) trestu.

²⁸ Napríklad pre nedostatok veku či pričetnosti páchatel'a, ak je trestné stíhanie neúčelné alebo vzhľadom na okolnosti uvedené v § 215 ods. 2 TP.

²⁹ Trestnoprávna vina má pozitívnoprávny charakter, jej zánik neznamená zánik spáchaného skutku, ale na vyvodenie právnych dôsledkov nie je rozhodujúce empirické poznanie o existencii skutku, ale len záväzné formálne právne konštatovanie viny z trestného činu.

Napríklad v § 18 ods. 1 zák. č. 124/1924 Sb. „o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisu ve věcech křivého obvinění, utržení a urážek na cti“ sa uvádzalo: „Nabídl-li obviněný při jednání o smír uraženému marně zadostiučinění..., může soud, odsoudí-li obžalovaného, upustiti od jeho potrestání.“

Tu zákon za odsúdenie jasne označil samotné vyslovenie viny. Až keď súd dospel k záveru o vine, rozhodoval, či obžalovaného aj potrestá alebo upustí od jeho potrestania³⁰. Rozhodnutie o treste bolo podmienené kladným rozhodnutím o vine.

Trestný zákon č. 86/1950 Sb. v § 17a nazvanom *Upustenie od potrestania* ustanovoval: „Súd může upustit od potrestania, ak ide o trestný čin menšieho významu a páchatel ináč vedie riadny život pracujúceho človeka; ak upustí súd od potrestania, hľadá sa na páchatela, ako by nebol odsúdený.“

Ak teda došlo len k vysloveniu viny a od potrestania sa upustilo, páchatel mal aj tak status odsúdeného. Nebol „neodsúdený“, len sa na neho malo tak hľadať. Ani tu odsúdenie nepredstavovalo len rozhodnutie o uložení trestu, ani kumulatívne rozhodnutie o uznaní viny a uložení trestu, odsúdením zákon rozumel predovšetkým samotné vyslovenie viny.

Podobná formulácia je súčasťou trestných zákonov až doposiaľ.

V účinnom Trestnom zákone je upustenie od potrestania upravené v § 40. Podľa § 40 ods. 2 TZ, ak sa upustilo od potrestania, hľadá sa na páchatela, ako keby nebol odsúdený. To znamená, že samo vyslovenie viny bez uloženia trestu má povahu odsúdenia páchatela a nastoľuje sa len právna fikcia, že na páchatela sa „hľadá, ako keby nebol odsúdený“.

Súd v takom prípade neuloží páchatelovi žiadny trest, ale vysloví jeho vinu. Súd páchatela odsúdi, ale nepotrestá. Iba tak má zmysel zákonná fikcia, že sa na páchatela „hľadá, ako keby nebol odsúdený“, aj keď v skutočnosti odsúdený bol.

To znamená, že Trestný zákon považuje za odsúdenie aj samotné uznanie viny páchatela, ktorému nebol uložený trest. Odsúdeným je ten, čia vina bola právoplatne vyslovená príslušným súdom bez ohľadu na to, či bol alebo nebol aj potrestaný.

Zákon aj súdna prax jednoznačne považujú za „odsudzujúci rozsudok“ aj taký rozsudok, ktorým nebol uložený trest, ale bola ním vyslovená vina.

Podľa § 165 ods. 1 zák. č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku „Odsudzujúci rozsudok musí obsahovať výrok o treste s uvedením zákonných ustanovení, podľa ktorých bol trest uložený alebo podľa ktorých bolo od potrestania upustené...“

Zo systematického výkladu ustanovenia § 165 TP vyplýva, že rozsudok môže byť „oslobodzujúci“ (§ 165 ods. 2 TP) alebo „odsudzujúci“ (§ 165 ods. 1 TP), pričom odsudzujúcim rozsudkom je každý rozsudok, ktorým bola vyslovená vina. Odsudzujúci rozsudok musí obsahovať aj výrok o treste, ale výrokom o treste je aj výrok o upustení od potrestania, teda výrok, ktorým nebol trest uložený. To znamená, že „odsúdením“ treba vždy rozumieť vyslovenie viny. V prípade, že bol uložený trest, potom aj uloženie trestu.

Keby mal zákonodarca v úmysle vzťahnúť fikciu zahľadania len na uloženie trestu, a nie na vyslovenie viny, potom by nepoužil pojem „zahľadanie odsúdenia“, ale použil by pojem „zahľadanie potrestania“.

³⁰ Nie v zmysle dvoch samostatných formálnych rozhodnutí, ale v zmysle myšlienkového pochodu pri rozhodovaní.

Hľadiet' na niekoho tak, ako by nebol odsúdený, znamená hľadiet' na neho ako na nevinného, ako keby nebola vyslovená jeho vina zo spáchania trestného činu, nielen ako keby za trestný čin nebol potrestaný. Zahladením odsúdenia treba rozumieť zahalenie všetkých účinkov odsudzujúceho rozsudku, ktoré s takýmto rozsudkom spája právny poriadok štátu,³¹ nielen zahalenie potrestania, ale aj, a predovšetkým, zahalenie výroku o trestnoprávnej vine, existencia ktorého je eminentným predpokladom pre konštatovanie, že odsúdený spáchal trestný čin.

4. Kritická analýza odlišných názorov judikatúre

Pojem trestnoprávnej viny nie je v našej právnej vede ani v právnej praxi rozpracovaný. Vyslovenie viny nie je dostatočne vnímané ako prísne formalizovaný nástroj v rukách štátu, od ktorého závisí komu, ako, za čo, aj dokedy má byť trestnoprávna vina, vina zo spáchania trestného činu pričítaná. Potrebná pozornosť nie je venovaná ani vyjasneniu pojmu *odsúdenie* ako obligatórnemu základu na konštatovanie viny a od toho sa odvíjajúcich dôsledkov zahladienia odsúdenia.

Naše sudy interpretujú zahladienie odsúdenia, ako keby sa týkalo len zahladienia potrestania alebo rozhodnutia súdu, ale nie zahladienia konštatovania viny z trestného činu, bez ktorého nie je možné spáchanie trestného činu (viny) vytýkať. Pritom sa dodnes odvolávajú na výroky a odôvodnenia rozhodnutí súdov z obdobia tvrdej normalizácie v 70. rokoch minulého storočia. Aj Najvyšší súd sa ešte stále odvoláva na stanovisko Najvyššieho súdu Českej republiky (Rt) Tpjf 28/73³². Je preto potrebné kriticky analyzovať základné právne úvahy, z ktorých toto stanovisko a na neho nadväzujúce výklady vychádzajú.

Uvádza sa v ňom, že: „*Skutočnosť, že páchatel' spáchal skutok, ktorý má znaky trestného činu a skutočnosť, že bol za tento skutok súdom právoplatne odsúdený, sú dve rozdielne skutočnosti (udalosti) objektívneho sveta.*“

Toto tvrdenie je *in abstracto* pravdivé, ale v demokratickom právnom štáte nemôže žiadny štátny orgán tvrdiť, že niekto „*spáchal skutok, ktorý má znaky trestného činu*“ a vyvodzovať z toho akékoľvek právne dôsledky na inom základe, než na tom, že „*bol za tento trestný čin súdom právoplatne odsúdený*“. Akékoľvek dôsledky spája právny poriadok nie so samotným spáchaním „*skutku majúceho znaky trestného činu*“, ale len s právoplatným autoritatívnym výrokom súdu o vine páchatel'a.

Ak sa uplatní právna fikcia, že osoba nebola odsúdená, potom zanikne aj právny základ na tvrdenie, že je vinná zo spáchania trestného činu (skutku majúceho všetky znaky trestného činu). Inak by zahladienie odsúdenia stratilo zmysel. Jeho materiálna podstata spočíva práve v tom, že o osobe, ktorej odsúdenie bolo zahladené, platí fikcia zahladienia trestnoprávnej viny, keďže bolo zahladené (zanikli jeho účinky) autoritatívne rozhodnutie o jej vine

³¹ To sa týka len budúcich účinkov, po zahladiení odsúdenia, nemá to spätný vplyv, nezaničajú tým práva tretích osôb založené odsudzujúcim rozsudkom, ako napríklad nárok poškodeného na náhradu škody alebo nárok štátu na úhradu nákladov výkonu trestu a pod.

³² Napr. v rozhodnutiach sp. zn. 5 Tz 32/74, 6 Tz 207/95, 7 Tz 7/2001, 5 Sž-o-KS 91/2005, 3 To 102/2006 alebo sp. zn. 6 Sžo 21/2008.

zo spáchania trestného činu. Keby malo naďalej platiť, že osoba trestný čin spáchala, len za tento trestný čin nebola odsúdená, nemalo by to žiadny význam pre postoj spoločenského okolia k bezúhonnosti dotknutej osoby. Bolo by tiež záhadou, na základe čoho sa konštatuje spáchanie trestného činu, ak nie na základe odsúdenia, keďže toto bolo zahladené.

Kritizované stanovisko pokračuje slovami: „Právo (nielen trestné, ale aj iné odvetvia práva) rozlišuje tieto dve rozdielne právne skutočnosti a spája s nimi vznik odlišných právnych pomerov a odlišné právne následky pre páchatel'a (porov. napr. § 34 písm. i/ a § 34 písm. j/ Tr. zák., v mimotrestnej oblasti porov. § 469 obč. zák., ktorý spája vylúčenie dedičskej spôsobilosti už s faktom, že osoba prichádzajúca do úvahy dedič spáchala proti poručiteľovi alebo osobám poručiteľovi blízkym úmyselný trestný čin a nie až s faktom odsúdenia za tento trestný čin, zatiaľ čo § 53 ods. 1 zák. č. 36/1964 Zb. o organizácii súdov a o voľbách sudcov v znení vyhl. č. 19/1970 Zb. spája stratu funkcie sudcu s faktom právoplatného odsúdenia za úmyselný trestný čin a nie už s faktom spáchania takéhoto trestného činu).“

Argumentácia, že § 469 Obč. zák. spája vylúčenie dedičskej spôsobilosti už so spáchaním trestného činu, a nie až s faktom odsúdenia za tento trestný čin, je chybná. Skôr ako dôjde k právoplatnému odsúdeniu (vysloveniu viny súdom), nie je možné tento dôvod v konaní o dedičstve účinne uplatniť. Táto podmienka sa preto svojou podstatou nelíši od podmienky ustanovenej v § 53 ods. 1 zák. č. 36/1964 Zb., ktorá spája stratu funkcie sudcu s faktom právoplatného odsúdenia za úmyselný trestný čin a nie už s faktom spáchania takéhoto trestného činu. „Fakt spáchania trestného činu“ nemôže byť v demokratickom právnom štáte konštatovaný na žiadnom inom základe, než na základe právoplatného odsúdenia. Obe uvedené podmienky sa líšia výlučne len momentom, ktorým sa považujú za splnené. K strate predpokladov na zastávanie funkcie sudcu dochádza momentom právoplatného odsúdenia, zatiaľ čo k vylúčeniu dedičskej spôsobilosti dochádza už od momentu spáchania trestného činu, avšak len za predpokladu, že zaň bol páchatel' neskôr právoplatne odsúdený.

Rovnako chybné je porovnanie ustanovení § 34 písm. i) a § 34 písm. j) Trestného zákona č. 140/1961 Zb. so záverom, že zákon „rozlišuje tieto dve rozdielne právne skutočnosti a spája s nimi vznik odlišných právnych pomerov a odlišné právne následky pre páchatel'a“. Zákon tu ustanovuje, že „Pri výmere trestu sa ako na priťažujúcu okolnosť prihliadne najmä na to, že páchatel'... i) spáchal viac trestných činov, alebo j) bol už pre trestný čin odsúdený.“ Cieľom týchto ustanovení nie je rozlíšiť medzi dvomi skupinami trestných činov, za ktoré bol páchatel' v minulosti odsúdený, a to skupinou trestných činov odsúdenie, za ktoré je zahladené, a skupinou trestných činov odsúdenie, za ktoré zahladené nie je. Cieľom týchto ustanovení je rozlíšiť medzi recidívou (ad j/) a súbehom (ad i/). Rozlíšiť medzi prípadom, keď existujú trestné činy, za ktoré bol páchatel' už v minulosti právoplatne odsúdený a odsúdenia mu ešte neboli zahladené (ad j/), a prípadom, keď je viacero trestných činov (spáchaných v jednočinnom alebo viacčinnom súbehu) predmetom jednej obžaloby (ad i/).³³

³³ Pozri rozhodnutie Najvyššieho súdu sp. zn. 2 Tz 172/71, Zbierka rozhodnutí a stanovísk súdov Slovenskej republiky č. 10/1972, s. 593, alebo stanovisko Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. Tpjf 28/73, Zbierka rozhodnutí a stanovísk súdov Slovenskej republiky č. 4/1974, s. 187.

V kritizovanom stanovisku sa ďalej uvádza: „*Ak teda právna fikcia, že sa na páchatel'a hľadí, ako keby nebol odsúdený, znamená v podstate právny zánik skutočnosti odsúdenia, neznamená to i zánik skutočnosti, že páchatel' spáchal trestný čin... ide o skutočnosti s rozdielnym obsahom, ktoré majú rozdielny význam a dosah pri výmere trestu .... ak bol páchatel' za trestný čin už aj odsúdený, môže súd okrem uvedených skutočností hodnotiť aj ďalšie skutočnosti a robiť z nich ďalšie závery, totiž aký účinok malo na páchatel'a odsúdenie a uloženie trestu, prípadne aj výkon uloženého trestu... Ak o odsúdení platí fikcia, že sa na páchatel'a hľadí, ako keby nebol odsúdený, skutočnosť odsúdenia (samozrejme ani ďalšie skutočnosti, ktoré majú v odsúdení svoj podklad, najmä výkon trestu a jeho účinok na páchatel'a) nemôže súd brať v nijakej súvislosti do úvahy a musí pri výmere trestu postupovať tak, ako keby tejto skutočnosti nebolo... Hodnotenie tejto skutočnosti by sa teda malo prejavovať zásadne v uložení miernejšieho trestu, než aký by bol trest, ktorý by sa uložil, keby sa na odsúdenie mohlo prizerať.*“

Takmer každá veta citovaného stanoviska je právne chybná. Samotný skutok „v objektívnom svete“ síce nezakladá rozhodnutím súdu o zahľadení odsúdenia (alebo jeho zahľadením zo zákona), ale v „objektívnom svete“ samotný skutok ani nevzniká, nezačína existovať až právoplatným rozhodnutím súdu o vine páchatel'a, ale existuje už od jeho dokonania. No „vo svete práva“ možno jeho spáchanie brať do úvahy, len ak je právoplatné (účinné) rozhodnutie súdu o vine páchatel'a. Ani pred tým a ani potom.

Žiadny štátny orgán nemôže tvrdiť, že osoba spáchala trestný čin, bez právoplatného rozhodnutia súdu o vine, aj keď má „dôkazy“ o tom, že „v objektívnom svete“ k spáchaniu skutku došlo.

Na rozdiel od stavu „v objektívnom svete“, v „právnom svete“ ústava dovoľuje vyvodit' závery o vine z trestného činu výlučne len z právnej skutočnosti, ktorou je právoplatné rozhodnutie súdu o vine. Tak ako tento záver nemožno vyvodit' z ničoho okrem platného odsudzujúceho rozhodnutia pred tým, ako toto rozhodnutie nadobudlo účinky, nemôže byť takýto záver vyvodенý z ničoho iného ani po tom, ako toto rozhodnutie zahľadením odsúdenia účinky stratilo. Ak stratí účinky (zahľadí sa) rozhodnutie súdu o vyslovení viny, potom zanikne právny základ, ktorý umožňoval konštatovať, že obvinený spáchal trestný čin, a nastúpi fikcia jeho trestnoprávnej neviny.

Protirečivé sú aj úvahy, že ak bol páchatel' za trestný čin už aj odsúdený, môže súd, „okrem skutočností, ktoré vyvodí z faktu samotného spáchania trestného činu“, robiť závery aj z toho, aký účinok malo na páchatel'a odsúdenie a uloženie trestu, prípadne aj výkon uloženého trestu, ale ak o odsúdení platí fikcia, že sa na páchatel'a hľadí, ako keby nebol odsúdený, súd takéto závery robiť nemôže, a musí pri výmere trestu postupovať tak, ako keby táto skutočnosť nebola.

Tieto úvahy ignorujú skutočnosť, že k zahľadeniu odsúdenia dochádza až po vykonaní trestu³⁴ (ak bol uložený). O takom obvinenom potom „v objektívnom svete“ platí nielen, že v minulosti už trestný čin spáchal, ale že trest zaň uložený aj vykonal, no ani to nevedlo k jeho náprave. Napriek tomu by mal byť podľa citovaných úvah súdu posudzovaný menej prísne ako páchatel', ktorý bol odsúdený, ale trest ešte nevykonal.

³⁴ Ak nevezmeme do úvahy výnimočný prípad zahľadenia odsúdenia rozhodnutím prezidenta republiky.

Záver súdu, že „*Jedine takéto riešenie zodpovedá zmyslu zákonnej fikcie, že sa na páchatel'a hľadí, ako keby nebol odsúdený, neznamená obchádzanie účinkov tejto právnej fikcie, pričom však priznáva páchatel'ovi výhodu len potiaľ, pokiaľ si to účinky tejto fikcie vynucujú*“, je preto chybný.

Už dlhodobo sa sudy, vrátane Ústavného súdu, zjavne nestotožňujú s účelom, šírkou a lehotami zahľadania odsúdenia,³⁵ a hľadajú rôzne obštrukčné výklady, ako zahľadanie odsúdenia obísť. Používajú teórie o rozlišovaní „*trestnoprocesného odsúdenia*“ a „*hmotnoprávneho odsúdenia*“³⁶, označovanie odsúdenia za „*právnu okolnosť*“, na rozdiel od spáchania trestného činu, ako „*okolnosti skutkovej*“³⁷, vytvárajú slovné spojenia „*zahľadanie odsúdenia trestov*“³⁸, „*zahľadanie následkov odsúdenia*“³⁹ a pod.

Vo veci sp. zn. 3 To 102/2006 sa Najvyšší súd snažil vysporiadať aj so skutočnosťou, že na niektoré účely sa bezúhonnosť preukazuje len výpisom z registra trestov, z ktorého nemožno zistiť, že osoba už v minulosti spáchala trestný čin, ak odsúdenie pre tento trestný čin bolo zahladené. Konštatoval, že v týchto prípadoch má zahľadanie odsúdenia za následok, že na páchatel'a sa hľadí nielen ako keby nebol odsúdený, ale aj ako keby trestný čin vôbec nespáchal. Z tejto skutočnosti však nevyvodil správny záver, že zahľadanie odsúdenia neznamená len zahľadanie potrestania, ale aj zahľadanie trestnoprávnej viny, ale vo vzťahu k fikcii neodsúdenia vyvodil záver, že: „*Je potrebné zdôrazniť, že táto fikcia platí všade tam, kde právny predpis požaduje preukázanie morálnej minulosti jednotlivca iba predložením výpisu z registra trestov. Ak však pozitívne právo trvá na predložení odpisu registra trestov s účinkami uvedenými v § 7 ods. 9 zákona č. 311/1999 Z. z. o registri trestov, potom tento normatívny príkaz prelamuje fikciu neodsúdenia, ktorej sa žalobca vo svojom prípade dovoľáva.*“

Ustanovenie § 7 ods. 9 zákona č. 311/1999 Z. z. o registri trestov v kritickom období znelo: „*V odpise registra trestov sa uvádzajú všetky údaje o každom odsúdení osoby, ktorej sa odpis týka, o priebehu výkonu trestu, výkonu ochranných opatrení a o zahlade-*

³⁵ Napríklad už v stanovisku Najvyššieho súdu k trestnému postihu recidivistov, Tpjf 28/73 zo 4. 4. 1974, Zbierka rozhodnutí a stanovísk súdov SR č. 4/1974, s. 230, sa uvádza: „Na existenciu zákonných znakov recidívy a tým aj na rozsah recidívy v zmysle Trestného zákona a na jej postih má značný vplyv existencia veľkého množstva zákonných fikcií, že sa na páchatel'a hľadí, ako keby nebol odsúdený a v niektorých prípadoch aj príliš benevolentné podmienky pre zahľadanie odsúdenia výrokom súdu (najkratšia lehota pre zahľadanie odsúdenia je len jeden rok). Trestný zákon č. 140/1961 Zb. tu vychádzal z príliš optimistickej predstavy o možnosti trvalej nápravy páchatel'a niektorými výchovnými trestami ihneď alebo krátko po ich výkone (u podmieňného odsúdenia, nápravného opatrenia, zákazu činnosti, peňažitého trestu). Predpoklady o možnosti trvalej nápravy páchatel'ov týmito trestami sa však v mnohých prípadoch ukázali neopodstatnené. Ak potom páchatel' opakuje trestnú činnosť, uvedené zákonné fikcie a sčasti aj benevolentné podmienky pre zahľadanie odsúdenia bránia posudzovať opakovanie trestného činu ako recidívu a vyvodit' z toho príslušné právne dôsledky pri ukladaní a výkone trestu za nový trestný čin. Z hľadiska de lege feranda sa preto ukazuje nevyhnutným preskúmať opodstatnenosť niektorých zákonných fikcií neodsúdenia, ako aj podmienky zahľadania odsúdenia, prípadne inak upraviť účinky týchto fikcií a zahľadania odsúdenia.“

³⁶ Napr. sudca Juraj Babjak v odlišnom stanovisku k rozhodnutiu vo veci sp. zn. PL. ÚS 1/04, sudcovia Juraj Babjak, a Ján Mazák v odlišnom stanovisku k rozhodnutiu sp. zn. PL. ÚS 6/04.

³⁷ Napr. v rozhodnutiach Ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 34/07-72 a IV. ÚS 375/08-16.

³⁸ Napr. v rozhodnutí Ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 67/07-28 – bod 5 záverov.

³⁹ Napr. v rozhodnutí Ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 67/07-28 – bod 6 záverov.

ni odsúdenia podľa rozhodnutia súdu alebo na základe zákona.“ Z tohto ustanovenia nemožno vyvodit' žiadne „účinky“. Nemožno ich vyvodit' ani z „*normatívneho príkazu*“ predložiteľ výpis z registra trestov. Ak súd tvrdí, že „*normatívny príkaz*“ obsiahnutý v tomto ustanovení „*prelamuje fikciu neodsúdenia*“, potom je toto tvrdenie zmätočné. Najvyšší súd ním navyše uznáva, že fikcia neodsúdenia by sa inak vzťahovala nielen na potrestanie, ale aj na uznanie viny, čo však v predchádzajúcich tvrdeniach popiera⁴⁰.

Aj Ústavný súd prezentuje názor o možnosti „*prelomenia*“ fikcie neodsúdenia obsiahnutej v Trestnom zákone inou právnou normou. V rozhodnutí sp. zn. III. ÚS 282/09 z 8. 9. 2009 ústavný súd uviedol, že „*Inštitút zahľadania odsúdenia je zákonnou fikciou, v dôsledku ktorej sa na páchatel'a hľadí, akoby nebol odsúdený. Jeho účelom je umožniť, aby sa pri splnení určitých podmienok odstránili nepriaznivé dôsledky odsúdenia, ktoré trvajú aj po výkone trestu a ktoré by mohli odsúdenému sťažovať jeho uplatnenie v ďalšom živote. V súvislosti s výkonom funkcie sudcu je však podľa zákona o sudcoch upravujúceho vznik a zánik funkcie sudcu táto zákonná fikcia prelomená.*“

Ak Ústavný súd hovorí vo vzťahu k sudcom o „*prelomení*“ fikcie neodsúdenia, potom uznáva, že vo všeobecnosti sa táto fikcia vzťahuje nielen na potrestanie, ale aj na rozhodnutie o vine.

V ostatných rokoch sa Ústavný súd priklonil k výkladu zastávanému všeobecnými súdmi a napr. v rozhodnutiach vo veciach sp. zn. II. ÚS 529/2013 z 15.4.2015 alebo sp. zn. II. ÚS 863/2016 z 2.2.2017 vyslovil názor, že zahľadanie odsúdenia spojené so zákonnou fikciou neodsúdenia nezakladá zánik všetkých nepriaznivých „účinkov spojených s odsúdením páchatel'a“, že zahladením odsúdenia alebo zákonnou fikciou neodsúdenia právne zaniká „*iba skutočnosť odsúdenia za trestný čin*“, ale nie aj „*samotná skutočnosť, že páchatel' trestný čin spáchal*“. Uvedené stanovisko Ústavného súdu sa však javí ako arbitrárne, keď v rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 863/2016 ho odôvodnil len tvrdením, že nepriaznivé účinky odsúdenia „*nemožno obmedziť výlučne na skutočnosť, že vo výpise z registra trestov sa páchatel'ovi zahladené odsúdenia neuvádzajú, keďže účinky spojené s vykonaným a zahladeným trestom vo vzťahu k odsúdeniu zostávajú zachované vo forme záznamu v odpise z registra trestov. Existencia 19 odsudzujúcich rozhodnutí totiž uplatnením fikcie neodsúdenia nezaniká, pričom trest, ktorý odsúdený vykonal a ktorý mu bol zahladený, má stále platný právny základ v odsudzujúcom rozhodnutí. Vykonaný a zahladený trest postihuje páchatel'a aj sekundárne, lebo zakladá pre poškodeného právny titul na uplatnenie práva na náhradu škody a trov.*“

Tvrdenie, že odsudzujúce rozhodnutie uplatnením fikcie neodsúdenia nezaniká, je zjavne vnútorne protirečivé a Ústavný súd ho nevysvetlil ani nijako neodôvodnil. Tvrdenie, že odsúdenému bol zahladený „*trest, ktorý odsúdený vykonal*“, nemá oporu v zákone, podľa ktorého sa nezahladzuje trest, ale odsúdenie. Rovnako tvrdenie, že „*zahladený trest ... má stále platný právny základ v odsudzujúcom rozhodnutí*“, nemá oporu v zákone, keďže zahladený nebol trest, ale práve „*odsudzujúce rozhodnutie*“, ktoré tak nemôže tvoriť „*stále platný*“ odsudzujúci základ.

⁴⁰ Nesprávne je aj tvrdenie Najvyššieho súdu, že predložením výpisu z registra trestov sa preukazuje „*morálna minulosť*“ jednotlivca. Právne a morálne normy sa síce sčasti prekrývajú, ale nie sú totožné. Výpisom z registra trestov sa nepreukazuje morálna minulosť, ale trestnoprávna minulosť (bezúhonnosť) jednotlivca.

V rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 529/2013 Ústavný súd rovnako nepresvedčivo argumentoval, že „*vykonaním a následným zahladením trestu ... nezanikajú a nie sú ani automaticky reparované*“ účinky trestu spočívajúce v „*strate vážnosti v spoločnosti*“ a „*morálnom odsúdení páchatel'a spoločnosťou*“. Je pravda, že zahladením odsúdenia (nie zahladením trestu, ako chybné uvádza Ústavný súd) uvedené účinky nielen trestu, ale aj vyslovenia viny automaticky a okamžite nezaniknú, ale zákonným cieľom zahladenia odsúdenia je práve vytvorenie podmienok na zánik týchto účinkov.

5. Záver

„*Trestnoprávna vina*“ je trestnoprávna zodpovednosť za preukázané spáchanie trestného činu pričítaná právoplatným rozhodnutím trestného súdu – odsúdením páchatel'a.

Vyslovenie trestnoprávnej viny je podmienené preukázaním, že obžalovaný spáchal skutok majúci všetky znaky trestného činu, postupom ustanoveným trestnoprocesnými zákonmi. Samotné preukázanie, že obžalovaný spáchal skutok majúci všetky znaky trestného činu, však nepostačuje na vyslovenie trestnoprávnej viny. Musí k tomu pristúpiť aj záujem štátu obžalovanému vinu pričítať.

Len štát svojím autoritatívnym rozhodnutím, vykonaným podľa trestnoprávných zákonov a prostredníctvom trestného súdu, môže rozhodnúť o tom, komu, ako, za čo, aj dokedy má byť vina pričítaná. Prostredníctvom trestnoprávných zákonov a trestných súdov štát môže trestnoprávnu vinu vyvodiť aj zahladiť.

Ak niekto spáchal skutok majúci znaky trestného činu, ale trestné stíhanie je už (z vôle štátu) premlčané, alebo z akýchkoľvek iných dôvodov nie je možné vysloviť jeho trestnoprávnu vinu (pre nízky vek, imunitu, voči tomu, kto zomrel, a pod.) nemôže sa mu pričítať spáchanie trestného činu.

Z citovaných rozhodnutí Ústavného súdu a Najvyššieho súdu je zrejmé, že otázkam trestnoprávnej viny, odsúdenia a účinkom zahladenia odsúdenia je potrebné naďalej venovať zvýšenú pozornosť a že doterajšia jurisprudencia aj súdna prax tieto otázky riešia a ich riešenie odôvodňuje nedostatočne.

Problém účinkov zahladenia odsúdenia sa vyskytuje nielen v konaní pred trestnými súdmi, ale aj v legislatíve upravujúcej podmienky výkonu niektorých činností a povolání.

Ambíciou tohto príspevku nie je a vzhľadom na vymedzený priestor ani nemôže byť vyriešiť všetky súvisiace zložité otázky, ale len otvoriť odbornú diskusiu, ktorá by k ich riešeniu viedla.

Východiskom riešenia by mala byť skutočnosť, že len právoplatné (účinné, nezahladené) rozhodnutie o vine (odsúdenie) predstavuje autoritatívne potvrdenie štátu, že obžalovaný spáchal trestný čin (skutok majúci znaky trestného činu) a že voči nemu pre jeho spáchanie môžu byť vyvodzované akékoľvek dôsledky.

Ak súdy alebo aj zákonodarca považujú platnú právnu úpravu zahladenia odsúdenia za nevyhovujúcu, pridávam sa k nim a viem si predstaviť jej podstatnú zmenu. Žiaden trest by sa nemusel zahladzovať okamihom jeho vykonania, zahladenie trestu by mohlo mať podmienený charakter, trvalý zákaz výkonu niektorých povolání (sudcu, prokurá-

tora a pod.) a činností (spojených s nosením zbrane a pod.), ako následok odsúdenia za spáchanie úmyselného trestného činu by mohol byť ustanovený priamo v Trestnom zákone a pod.

Povinnosťou štátu pri tvorbe legislatívy je zachovávať základné práva a slobody a obmedzovať ich len na základe ústavného zmocnenia, ak to odôvodňuje verejný záujem, a len v primeranom rozsahu.

Povinnosťou súdov pri aplikácii legislatívy je vykladať ju tak, ako to zodpovedá týmto základným pravidlám. Ak Najvyšší súd a Ústavný súd považujú výklad platnej právnej úpravy „zahľadenia odsúdenia“ za sporný, mali by rešpektovať zásadu, že výklad a aplikácia nejasného zákonného ustanovenia nesmie byť v neprospech páchatel'a, ale iba v jeho prospech.

Literatúra

- ČENTEŠ, J. a kol. *Trestné právo s vysvetlivkami*. 2. zv. Bratislava : Wolters Kluwer, 2007
- FICO, M. *Historický vývoj trestov*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2012
- INCIARDI, J. A. *Trestní spravedlnost*. Praha : Victoria Publishing, 1994
- KALLAB, J. *Několik myšlenek o idealismu a realismu ve vědách právních*. Brno : vlastní náklad, 1939
- KRATOCHVÍL, V. *Případ, trestný čin, společenská škodlivost a vina v trestním právu (o zásadě subsidiarity trestní represe trochu jinak)*. Právník, roč. 154, č. 7, 2015, s. 537-559
- KUCHTA, J. – VÁLKOVÁ, H. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C. H. Beck, 2005
- LATA, J. *Účel a smysl trestu*. Praha : LexisNexis CZ, 2007
- MIHALIK, S. *Krátký diskurz do vzájemnej spätosti viny a zavinenia v podmienkach omylu*. Vysegrad Journal on Human Rights 2018, č. 4, s. 95-99
- MINÁRIK, Š. a kol. *Komentár k Trestnému poriadku č. 301/2005 Z. z.* Bratislava : ASPI 2005, komentár k § 469
- NEWMAN, D. J. – ANDERSON, P. R. 4. vyd. *Introduction to Criminal Justice*. New York : Random House, Inc., 1989
- NOVOTNÝ, O. *O trestu a vězenství*. Praha : Academia, 1967
- SOLNAŘ, V. – FENYK, J. – CÍSAŘOVÁ, D. – VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*. Praha : Novatrix, 2009
- STRÉMY, T. (ed.) *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha : Leges, 2014